

การฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีในภาวะวิกฤตของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนใน
พื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา

Revitalizing the Crisis Music Culture of the Moken
in Surin Archipelago National Park, Pang-nga

เรวดี อึ้งโพธิ์¹

Rewadee Ungpho

นันธิดา จันทรางศุ²

Nantida Chandransu

Abstract

This study was conducted with the following objectives 1) to develop a knowledge set of music culture of the Moken in Surin Archipelago National Park, Pang-nga and to create awareness of the need to preserve it among the Moken youth, and 2) to propose participative plans for network partnership to revitalize, preserve, and sustainably build Moken music as culture capital. The study combined

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตหาดใหญ่ ประเทศไทย

Assistant Professor, Ph.D., Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Arts,
Prince of Songkla University, Thailand

²ดร. หลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ประเทศไทย
Ph.D., Cultural Studies Program, Research Institute for Languages and Cultures
of Asia, Mahidol University, Thailand

Corresponding Author: E-mail: rawadee.u@psu.ac.th

(Received: 31 January, 2019; Revised: 26 July, 2019; Accepted: 24 October, 2019)

ethnomusicological approaches, including ethnographic fieldwork and in-depth interviews with 5 key informants along with related literature and active research methods between researcher (s), the Moken community, volunteers, and network partnerships focussing on crisis music culture revitalization. The results were: 1) the knowledge set was developed of the music of the Moken for the purposes of revitalization including a knowledge set of Moken music culture and a knowledge set of Kating instruments, involving nine emerging young Moken musicians, 2) Guidelines and measures for fostering participation which include searching for representatives from the community and network partnership, determining the goals and roles of participants, feedback and post-study reflection, and disseminating the results among other Sea Gypsy groups. Suggestions on how to revitalize music culture include an emphasis placed on youth participation as they are vital to the maintenance of the tradition. The mechanism of participation can be further developed to sustainably build the music-culture capital of the Moken in terms of both policy and praxis.

Keywords: Moken, Moken music, cultural restoration, youth and community participation

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อพัฒนาชุดความรู้วัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา และสร้างความตระหนักในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมดนตรีกับเยาวชนมอแกน

และ 2) เพื่อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของภาคเครือข่ายในการฟื้นฟู อนุรักษ์ และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมดนตรีมอแกนอย่างยั่งยืน โดยผสมผสานวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยาดนตรี ได้แก่ การเก็บข้อมูลวัฒนธรรมดนตรี การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 5 คน ควบคู่การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัย ชวมอแกน เจ้าหน้าที่อาสาสมัคร และภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีในภาวะวิกฤต ผลการวิจัยมีดังนี้ 1) ชุดความรู้วัฒนธรรมดนตรีมอแกนเพื่อการฟื้นฟู ได้แก่ ชุดความรู้วัฒนธรรมดนตรีมอแกนและชุดความรู้ด้านเครื่องดนตรีก่าตึง นอกจากนี้ยังเกิดเยาวชนนักดนตรีมอแกนรุ่นใหม่จำนวน 9 คน 2) แนวทางและวิธีการดำเนินงานเพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) การค้นหาตัวแทนชุมชนและภาคีเครือข่ายเข้าร่วมกระบวนการฟื้นฟู 2) การกำหนดเป้าหมายการมีส่วนร่วมและบทบาทผู้เข้าร่วม 3) การศึกษาผลสะท้อนกลับและการทบทวนหลังปฏิบัติงาน และ 4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลของกระบวนการฟื้นฟูและสืบทอดดนตรีมอแกนกับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลกลุ่มอื่น ๆ ข้อเสนอแนะด้านการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรี ควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของเยาวชนเพราะเป็นบุคคลสำคัญในการสืบสานวัฒนธรรมต่อไป ควรพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมดนตรีของชวมอแกนอย่างยั่งยืนทั้งในระดับปฏิบัติการและระดับนโยบาย

คำสำคัญ: มอแกน วัฒนธรรมดนตรีมอแกน การฟื้นฟูวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนและชุมชน

บทนำ

ชาวเล (sea gypsies) กลุ่มชาติพันธุ์มอแกน (Moken) และมอกลาน (Moklen) อาศัยอยู่ในจังหวัดแถบฝั่งอันดามันทางภาคใต้ตอนบน ได้แก่ พังงา ภูเก็ต ระนอง มีวัฒนธรรมดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละกลุ่ม ชาวเลกลุ่มมอกลานมีถิ่นอาศัยกระจ่ายอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลอันดามันในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดพังงา ได้แก่ อำเภอคุระบุรี อำเภอตะกั่วป่า และอำเภอท้ายเหมือง สถานการณ์ทางวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มนี้ยังมีผู้สืบทอดมีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์และสืบสานวัฒนธรรมของกลุ่มอยู่เสมอและต่อเนื่อง (Ungpho, 2015, pp. 41 - 43) ในขณะที่ชาวเลกลุ่มมอแกนซึ่งมีลักษณะทางวัฒนธรรมดนตรีใกล้เคียงกันกับกลุ่มมอกลานกำลังเผชิญภาวะวิกฤตการสูญหายจากบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปในหลายกรณี เช่น มอแกนที่เกาะเหลา จังหวัดระนอง เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เขตเมือง วิถีชีวิตทางวัฒนธรรมดั้งเดิมจึงเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขการดำรงชีวิตใหม่ เช่นเดียวกับกลุ่มมอแกนในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา ถึงแม้เป็นชุมชนในพื้นที่ห่างไกลจากแผ่นดิน แต่ชุมชนตั้งอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และข้อจำกัดของการอาศัยอยู่ในอุทยานแห่งชาติซึ่งมีผลกระทบทางวิถีชีวิตวัฒนธรรมดั้งเดิมเช่นกัน ไม่เพียงเท่านั้น ผลกระทบการพัฒนาและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การติดต่อสื่อสารกับคนนอกวัฒนธรรม (etic) ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วิถีคิด ของมอแกนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้เติบโตมาอย่างคนรุ่นพ่อแม่และปู่ย่าตายาย การสืบทอดทักษะทางวัฒนธรรม ความตระหนัก และการให้คุณค่าในอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของกลุ่มตนเป็นสิ่งที่ต้องทบทวนและท้าทายต่อการเปลี่ยนแปลงที่ถาโถมมาสู่ชุมชนและคนรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง วัฒนธรรมของกลุ่มหลายอย่างผูกติดกับคนรุ่นเก่าและผู้สูงอายุโดยไม่มีการถ่ายทอดหรือส่งต่อให้คนรุ่นใหม่ ด้วยพื้นฐานการดำรงชีวิตในอดีตที่มีการอพยพเคลื่อนย้ายอยู่เสมอ จึงไม่มีการบันทึกเรื่องราวของตนเองไว้ ส่งผลให้เป็นการยากต่อการสืบสาวไปถึงรากเหง้าและวัฒนธรรมดั้งเดิมได้อย่างแท้จริง และเมื่อมีการตั้งถิ่นถาวรแล้วก็จะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป (Tepthai & Yama-chiaw, 1985, p. 54) วิถีวัฒนธรรมของกลุ่มจึงค่อย ๆ

สูญหาย ไม่ว่าจะเป็นอาหารการกิน วิธีการจับปลา การสร้างที่อยู่อาศัย ค่านิยม ความเชื่อ พิธีกรรม รวมทั้งวัฒนธรรมดนตรีด้วย แต่อย่างไรก็ตามชุมชนมอแกนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ยังคงปรากฏวัฒนธรรมดนตรีดั้งเดิมอยู่กับกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มหนึ่งจึงเป็นพื้นที่ที่ควรได้รับการฟื้นฟูอย่างเร่งด่วน

มอแกนใช้ดนตรีในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญประจำปี คือ พิธี “เหนเอ็นหล่อโง” หรือพิธีฉลองเสาวิญญาณบรรพบุรุษ ตามความเชื่อดั้งเดิมแบบวิญญาณนิยม (animism) “เสาหล่อโง เสาหลักแห่งจิตวิญญาณบรรพชน” มอแกนถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องคุ้มครองกลุ่มของตนให้อยู่เย็นเป็นสุข ปลอดภัยจากอันตรายทั้งจากโรคภัยไข้เจ็บ จากอุบัติเหตุทางธรรมชาติและทางทะเล โดยจัดขึ้นในเดือนห้าทางจันทรคติซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านฤดูแล้งเข้าสู่ฤดูฝน (Narumon, Na Pomphet, Thaewchaturat Father and Banthaothuk. 2006, pp. 4 - 23) โดยมีชาวมอแกนจากเกาะต่าง ๆ มาเข้าร่วมพิธีกันอย่างคึกคัก ถือว่าเป็นการรวมญาติ โดยมีโต๊ะหม่อหรือ ออลอง บุติ เป็นผู้ประกอบพิธีและสื่อสารกับวิญญาณที่อยู่เหนือธรรมชาติ โดยใช้ดนตรีประกอบพิธี สวดเชิญบรรพบุรุษสร้างบรรยากาศให้เกิดความครึกครื้นในพิธี นอกจากดนตรีประกอบ พิธีกรรมแล้ว ดนตรียังมีบทบาทในวิถีชีวิตมอแกนเพื่อให้เกิดความรื่นเริงใน ชีวิตประจำวันหรือใช้ในงานเลี้ยงฉลองต่าง ๆ อีกด้วย มอแกนที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะ สุรินทร์ถือเป็นกลุ่มสุดท้ายที่ยังพอหลงเหลือวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้มากที่สุด (Ungpho & Chandransu, 2019, p. 2)

วัฒนธรรมดนตรีที่ยังหลงเหลืออยู่ได้แก่ บทเพลง การขับร้อง และการตีกลอง ประกอบการเต้นรำ บทเพลงส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิต การทำมาหากิน การเดินทางเรื่องราวของหญิงชาย และเรื่องราวที่พบเจอในชีวิตประจำวันเป็นหลัก บทเพลงจึงเป็นสิ่งที่บอกเล่าวิถีชีวิตดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันหมู่บ้านมอแกนเหลือนักดนตรีคนสำคัญเพียง 3 คนเท่านั้นที่ยังสามารถร้องเล่นเพลงมอแกนได้สมบูรณ์ที่สุดในขณะที่คณะวิจัยเริ่มสำรวจข้อมูลและพัฒนาโครงการวิจัยเมื่อช่วงต้นปี 2559 ร่วมกับผู้นำชุมชน ได้แก่ บาบ (ซึ่งเป็นคำเรียกนำหน้าผู้ชายที่มีอายุ) จิเป็น กล้าทะเล (ตีกลอง-

ร้องเพลง) บาบตัด กล้าทะเล (ตีกลอง-ร้องเพลง) และบูม (ซึ่งเป็นคำเรียกหน้าผู้หญิงที่มีอายุ) สะไบ กล้าทะเล (นักร้อง) ส่วนเครื่องดนตรีสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มคือ “กาตัง” ไม่มีใครสามารถเล่นได้แล้วในปัจจุบัน

การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามเงื่อนไขบริบทปัจจุบันทำให้มอแกนรุ่นใหม่ไม่ได้ตระหนักถึงอนาคตทางวัฒนธรรมดนตรีของตนเองเท่าที่ควร ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่อาจทำให้อนาคตของวัฒนธรรมดนตรีของมอแกนสูญหายไปในที่สุด (ผู้วิจัย) เมื่อสูญเสียชาวมอแกนรุ่นผู้ใหญ่ที่สามารถเล่นดนตรี ประดิษฐ์เครื่องดนตรี และร้องเพลงได้ ปัจจุบันยังไม่มีมอแกนรุ่นใหม่ที่สามารถร้องรำทำเพลงมอแกนแบบดั้งเดิมได้ ไม่มีมอแกนรุ่นใหม่ที่สามารถเล่นดนตรีและทำเครื่องดนตรีของตนเองได้ ถือได้ว่าเป็น “ภาวะวิกฤตทางวัฒนธรรม” อันหมายถึงการสูญหายและสูญเสียทั้งความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การลดทอนคุณค่าและความภูมิใจในชาติพันธุ์ การสูญเสียอัตลักษณ์ของกลุ่ม และการส่งต่อวัฒนธรรมไปยังมอแกนรุ่นต่อ ๆ อีกด้วย จากประเด็นดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีให้กับชุมชน (Craft, 2007, p. 1) โดยเน้นการส่งเสริมศักยภาพทางความสามารถในการเก็บรักษาไว้ซึ่งลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมดนตรีให้เกิดขึ้นกับมอแกนรุ่นใหม่ผ่านการเรียนรู้และพัฒนาทักษะทางดนตรี ความตระหนักในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมดนตรี เพื่อให้กลุ่มเยาวชนมอแกนที่เข้าร่วมโครงการสามารถเป็นตัวแทนในการรักษาส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ของตนไว้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาชุดความรู้วัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา และสร้างความตระหนักในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมดนตรีกับเยาวชนมอแกน
2. เพื่อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการฟื้นฟู อนุรักษ์ และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมดนตรีมอแกนอย่างยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

คณะผู้วิจัยเลือกศึกษาและทำกิจกรรมในพื้นที่หมู่บ้านมอแกน อุทยานแห่งชาติ หมู่เกาะสุรินทร์ เนื่องจากยังเป็นพื้นที่ที่มีชาวมอแกนที่สามารถร้องรำทำเพลงได้ โดยเฉพาะการร้องเพลง ตีกลอง และเต้นรำ อีกประการหนึ่งมอแกนในหมู่เกาะสุรินทร์ ยังดำเนินพิธีกรรมเฉพาะของตนเองและใช้ดนตรีในกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ในปัจจุบัน แต่ยังไม่มีการถ่ายทอดหรือสืบทอดไปยังมอแกนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ในพื้นที่ยังมีศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนชาวไทยมอแกน ซึ่งเป็นโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คณะผู้วิจัยพิจารณาว่า เพื่อต่อการจัดทำโครงการเพื่อฟื้นฟูและต่อยอดสู่การอนุรักษ์วัฒนธรรมดนตรีมอแกนได้ในอนาคต

พื้นที่และผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

หมู่บ้านมอแกน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา ประเทศไทย จำนวน 82 หลังคาเรือน ประชากรจำนวน 350 คน เด็กและเยาวชนอายุ 0 - 25 ปี จำนวน 192 คน (ข้อมูลปี 2561)

เยาวชนมอแกนที่อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการ จำนวน 4 คน และจากการคัดเลือกโดยแกนนำหมู่บ้านและคณะผู้วิจัยอีกจำนวน 5 คน รวม 9 คน เป็นเยาวชน อายุช่วงอายุระหว่าง 7 - 20 ปี

ชาวมอแกน 4 คน ได้แก่ นักดนตรี 2 คน นักร้อง 1 คน อาสาสมัครสร้างเครื่องดนตรี 1 คน

อาสาสมัครโครงการวิจัย 1 คน ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

ภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล ได้แก่ ตัวแทนครู จากศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมอแกน ศูนย์การเรียนรู้นอกโรงเรียน ตัวแทนบริษัทอันดามันดิสคอฟเวอรี่ส์จำกัด, กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลจากจากพื้นที่อื่น ๆ ได้แก่ กลุ่มอูรักลาไวก์ เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ กลุ่มอูรักลาไวก์ จังหวัดภูเก็ต ได้แก่ กลุ่มบ้านแหลมตึกแก

เกาะสีหัง และแหลมทลาคเหนือ บ้านสะปำ หาดตราไวย์ นักวิชาการท้องถิ่น และ
เครือข่ายวิชาการ ได้แก่ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
หาดใหญ่ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม
เอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

วิธีการดำเนินงาน

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยาดนตรี (ethnomusicology)
ผสมผสานกับแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action
Research: PAR) มาออกแบบปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตการสูญหายของวัฒนธรรม
ดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างนักวิจัยและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย
(stakeholders) ที่เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ เยาวชนมอแกน มอแกนที่มีความสนใจร่วม
ฟื้นฟูและสืบทอดวัฒนธรรมดนตรี อาสาสมัคร และภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรม
ดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล โดยเน้นการมีส่วนร่วม (participation approach) ในทุก
ขั้นตอน (Wilcox, 1999) และให้ความสำคัญกับเยาวชนมอแกนในการเป็นหุ้นส่วน
(engagement) สำคัญในการปฏิบัติการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การดำเนินงานก่อนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม
โดยใช้แนวทางมานุษยวิทยาดนตรี ได้แก่ การทำงานสนาม (field work) ในการเก็บ
ข้อมูลวัฒนธรรมดนตรีและบริบทที่เกี่ยวข้อง การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (participant
observation) ในกิจกรรมทางวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน และการสัมภาษณ์เจาะลึก
ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key Informants) ควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ การศึกษา
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรีมอแกนเพื่อ
นำไปพัฒนาชุดความรู้และนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางดนตรี

สร้างความตระหนัก และการรักษามรดกทางวัฒนธรรมดนตรีให้เกิดขึ้นกับเยาวชนมอแกนในกระบวนการวิจัยในขั้นต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินงานเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างคณะวิจัย เยาวชนมอแกน มอแกน อาสาสมัคร และภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลที่เข้าร่วมกระบวนการฟื้นฟู โดยเน้นการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มกระบวนการจนเสร็จสิ้นกระบวนการ เพื่อนำไปสู่การจัดกระบวนการฟื้นฟูที่เน้นการเรียนรู้วัฒนธรรมดนตรีโดยพัฒนาทักษะทางดนตรี สร้างความตระหนัก และการรักษามรดกทางวัฒนธรรมดนตรีให้เกิดขึ้นกับเยาวชนมอแกน มีรายละเอียดดังนี้

- 1) การทบทวนองค์ความรู้ที่มีในงานวิจัยเดิมกับผู้รู้ทางดนตรีเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของชุดข้อมูลวัฒนธรรมดนตรี เนื้อหา ภาษาของบทเพลง ทำนองและจังหวะ
- 2) การดำเนินงานจัดกระบวนการเรียนรู้และฝึกซ้อมดนตรี โดยการวางแผนดำเนินโครงการร่วมกับอาสาสมัครและตัวแทนชุมชน และ 3) การติดตามผล

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินงานหลังปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อการต่อยอดความรู้ การทำงานร่วมกับ ภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนวัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล โดยการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผล(sharing finding) จากกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีมอแกน การจัดประชุมเสวนาเพื่อขยายผลและสื่อสารส่งต่อความรู้ วัฒนธรรมดนตรีมอแกน โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมเพื่อ 1) ถ่ายทอดความรู้เรื่องวัฒนธรรมดนตรีมอแกนให้กับเครือข่าย 2) เพื่อสร้างความตระหนักและการให้คุณค่าการรักษามรดกทางวัฒนธรรมดนตรีในกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลและคนนอกวัฒนธรรม และ 3) เพื่อหาแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์ และการถ่ายทอดวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มมอแกนเพื่อความยั่งยืนต่อไป

ผลการศึกษา

การฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา ผู้วิจัยสรุปผลการดำเนินงานออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ 1) ชุดความรู้วัฒนธรรมดนตรีมอแกนเพื่อการฟื้นฟูและเยาวชนนักดนตรีมอแกนรุ่นใหม่จำนวน 9 คน

2) แนวทางและวิธีการดำเนินงานเพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน มีรายละเอียด ดังนี้

1. ชุดความรู้วัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเพื่อการฟื้นฟู

1.1 ชุดความรู้วัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนที่เกิดจากกระบวนการฟื้นฟู

กระบวนการพัฒนาชุดความรู้วัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เพื่อนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะทางดนตรี สร้างความตระหนัก และการรักษามรดกทางวัฒนธรรมดนตรีให้เกิดขึ้นกับเยาวชนมอแกนนั้น เนื่องจากข้อจำกัดด้านกระบวนการถ่ายทอดของชาวมอแกนที่ไม่สามารถถ่ายทอดให้กับเยาวชนได้โดยตรง และข้อจำกัดด้านทักษะภาษาดั้งเดิมในเนื้อเพลงของเยาวชน ตลอดจนระยะเวลาในการดำเนินงานที่กำหนดไว้ 1 ปี คณะผู้วิจัย ชาวมอแกน และเยาวชนมอแกนที่อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการ ได้เลือกเพลงร้องจำนวน 3 เพลง ได้แก่ เพลงจิจุมปูเตียก เพลงดูยง และเพลงอ้ายบูมอ้ายบาบ มาเป็นเพลงหลักในการดำเนินงาน โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการบันทึกภาพและเสียงจากต้นเสียงจริงเพื่อนำมาถอดโน้ต (music transcription) ทั้งทำนองและจังหวะด้วยโปรแกรมพิมพ์โน้ตสากล (sibelius) เป็นเสียงประดิษฐ์ และนำมาถอดเนื้อร้องหรือถ่ายเสียงตามหลักภาษาไทยร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและเยาวชนมอแกน ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบซึ่งกันและกันและให้ได้คำที่ถูกต้องที่สุด และนำโน้ตเพลงที่ได้มาใช้เพื่อการศึกษาของคณะผู้วิจัยและจัดทำเป็นไฟล์เสียงโดยแปลงไฟล์เป็นหลายลักษณะ เช่น สกุล MP4 เป็นสกุล MP3 เพื่อใช้เป็นทำนองต้นแบบในการขับร้องในกระบวนการเรียนรู้และฝึกซ้อมเพื่อพัฒนาทักษะทางดนตรีของเยาวชนมอแกน เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานในปีที่ 1 เยาวชนสามารถร้องและเล่นเพลงของตนเองได้ 2 เพลง ดังนี้

ตัวอย่างเพลงจิจุมปูเตียก คณะผู้วิจัยถ่ายเสียงตามหลักภาษาไทย

“ยาตีแปนาจิจุมปูเตียก ยาตีแปนา ตีลาโง ดิปูเตียก โอแนบาบ ตีแน
โอ ดาตีลาโอปือย ตีแงมบูม ตีลาเกาตะเอางานัง ตีแงมบูม ตีลาเกา

ตะเอาปุตู้ คิดแนบะแงนาดแปตอก แม้คิดแนบะอานาดแม้โคมเบาะ
มอยนามาวลอเลาะวี่ป้อาย เบาะอนนามาวบาป้อาย ซีลาโอ ดีป้อาย
อูลาเกา ตีลานียาปิดแนต้องลาตีบายะ อูลาเกา บาตีลานินาตจีจุม
ปูเตียกยายาบ ชะแนมอยลา”

ตัวอย่างการถอดโน้ตเพลงจิงมปูเตียก

The musical score is written in 4/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of a vocal line (นักร้อง) and a piano accompaniment line (จันหนา). The score is divided into measures, with measure numbers 4, 7, 10, and 13 indicated at the start of their respective lines.

Measure 1 (Vocal): โย่ง เป่ง ลอ โย่ง ตอ โย่ง เอ้อ ลา เกา เว ลา แด

Measure 4 (Vocal): ลา โย่ง โย่ง ลา เกา ลา ลี ลา ปอย กา อู่ เป่ง กา

Measure 7 (Vocal): อู่ ปอย กา อู่ กา อู่ ลา ลี ลา นั้ ลี กา โย่ง ลา ลา แด

Measure 10 (Vocal): ลา (นั้ ลี กา โย่ง ลา ลา แด ลา) ปอย เว โดม เป่ง เว โดม เว

Measure 13 (Vocal): โดม ลา ลี ลา ลับ ลี เล กุม ลา ยา เก บูม (ลับ ลี เล กุม ลา ยา เก บูม)

ตัวอย่างเพลงอ้ายบูมอ้ายباب คณะผู้วิจัยถ่ายเสียงตามหลักภาษาไทย

“โอ...باب บูมแมกาว บูมแมซาน บาบแนโอ นีกะแนบู๊ด นีกะแกมัน
..(วู้) มะออนแงตัน แงบาบ... มะออนลูซิก ดีแห่งباب บับแนโอแนต
องเลงา ออกังแงบูมแกและแงบูม..(วู้) ดาลันแนโบด แน นิ ลัมแกบะ
แน นิ โอแกباب แน ออ เดเกแมตอง บา นะ เกแมจะงานัดบานะ
ก็จะเกือเบาะ ตีองาม่อน ตือแมตองแนะเบาะงามอน บาบแต่โอ
บะแนเม่นแนฮงแนแซง..(วู้) ...”

ตัวอย่างการถอดโน้ตเพลงอ้ายบูมอ้ายباب

โน้ตเพลง

อ้ายบูม

อ้ายباب

บูมแมกาว บูมแมซาน บาบแนโอ นีกะแนบู๊ด นีกะแกมัน ..(วู้) มะออนแงตัน แงบาบ... มะออนลูซิก ดีแห่งباب บับแนโอแนต องเลงา ออกังแงบูมแกและแงบูม..(วู้) ดาลันแนโบด แน นิ ลัมแกบะ แน นิ โอแกباب แน ออ เดเกแมตอง บา นะ เกแมจะงานัดบานะ ก็จะเกือเบาะ ตีองาม่อน ตือแมตองแนะเบาะงามอน บาบแต่โอ บะแนเม่นแนฮงแนแซง..(วู้) ...”

4

8

12

16

อย่างไรก็ตาม การถอดเพลงทั้งหมด มีการตรวจสอบความถูกต้องโดยมอแกนรุ่นใหญ่ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดเพลงร่วมร้องและเล่นดนตรีกับเยาวชนมอแกนหลายครั้งเมื่อปรับแก้ให้ได้บทเพลงที่ถูกต้องที่สุด เมื่อเนื้อร้อง ทำนอง จังหวะ ถูกต้องแล้ว จึงบันทึกแก้ไขเพื่อนำไฟล์เสียงและโน้ตเพลงไปใช้คู่กันระหว่างคู่มือที่อยู่ในรูปแบบเอกสาร และไฟล์เสียงเพื่อการฝึกซ้อม ภายใต้การดูแลของอาสาสมัครที่คณะผู้วิจัยมอบหมายในการดำเนินกิจกรรม

1.2 การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางดนตรี สร้างความตระหนัก และการรักษามรดกทางวัฒนธรรมดนตรี

กระบวนการสร้างความตระหนักนั้น คณะผู้วิจัยใช้วิธีการให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม ใน 3 ขั้นตอนได้แก่ 1) การทบทวนองค์ความรู้ที่มีในงานวิจัยเดิมกับผู้รู้ทางดนตรีเพื่อร่วมกับพัฒนาชุดความรู้วัฒนธรรมดนตรีกับคณะผู้วิจัย 2) การดำเนินกระบวนการเรียนรู้และฝึกซ้อมดนตรีด้วยตนเอง ได้แก่ การพัฒนาทักษะดนตรีและการเต้นรำโดยรับการถ่ายทอดจากนักดนตรีคนสำคัญของมอแกน การถ่ายทอดกันเองระหว่างเพื่อนสู่เพื่อน การพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านการจัดตารางการฝึกซ้อมโดยใช้ไฟล์เสียงที่โครงการวิจัยพัฒนาขึ้น และ 3) การติดตามประเมินผลโดยมอบหมายให้อาสาสมัครในพื้นที่ติดตามการซ้อมตามแผนที่ร่วมกันกำหนด และผู้วิจัยเข้าประเมินเป็นระยะตามแผนงานวิจัย นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลจากกระบวนการฟื้นฟูและสืบทอดดนตรีมอแกนซึ่งเป็นเวทีในการประเมินความสามารถด้านดนตรีแบบบูรณาการ ได้แก่ 1) การแสดงความสามารถทางดนตรีของกลุ่ม 2) การเล่าและอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมของตนเองกับคนนอกวัฒนธรรม 3) การถ่ายทอดวัฒนธรรมดนตรีของตนกับคนนอกวัฒนธรรม ในการวิจัยนี้เยาวชนมอแกนได้ถ่ายทอดทักษะทางดนตรีกับนักศึกษาปริญญาตรีคณะวิเทศศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต เกิดเยาวชนนักดนตรีมอแกนรุ่นใหม่จำนวน 9 คน ที่สามารถแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมดนตรี จากกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดโครงการ ได้แก่ การร่วมแสดงในกิจกรรมของชุมชน

การแสดงเพื่อการท่องเที่ยว และการแสดงเพื่อนำเสนออัตลักษณ์ผ่านกิจกรรมของสถาบันการศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้จากการเข้ามามีส่วนร่วมของโครงการ เยาวชนเกิดความตระหนักในการรักษามรดกวัฒนธรรมดนตรีของตนเองโดยสะท้อนผ่านตัวอย่างบทสนทนา ดังนี้

ถ้าบุมสะไบไม่อยู่ พวกหนูจะร้องเพลงเอง บุมสะไบร้องให้ดูพวกหนูก็จะได้ร้องเป็น ก็รู้สึกดีที่ร้องได้...อยากให้มอแกนเป็นอย่างเดิม...
อยากให้รุ่นใหม่อนุรักษ์เพลงมอแกนเอาไว้ด้วย อนุรักษ์ไว้เป็นเพลงมอแกนที่ลูกหลานจะได้ ฟังต่อ...ก็จะอนุรักษ์ไว้ວວດນັກທ່ອງເຫີວ..
จะได้รู้วານີ คือเพลงมอแกน และอยากให้ลูกหลานได้ฟังเพลงมอแกนที่ปู่ย่าตายายร้องเอาไว้...

จากบทสนทนา ชี้ให้เห็นว่า เยาวชนรู้สึกถึงคุณค่าของบทเพลงของตนเอง ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมของตนเอง รู้ถึงวิธีการสืบทอด ผ่านคำว่า “อนุรักษ์” เพื่อคนรุ่นหลัง โดยรักษาวัฒนธรรมผ่านตนเองและชาวมอแกน และเกิดความภาคภูมิใจผ่านบทเพลงมอแกน ต้องการ “ວວດ” ให้คนนอกให้เห็นความเป็นมอแกน อันจะจุดเด่นของวัฒนธรรมตนเองต่อไป

2. แนวทางการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการฟื้นฟู อนุรักษ์ และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมดนตรีมอแกนอย่างยั่งยืน โดยสรุปแนวทางและวิธีการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมและผลผลิต ดังนี้

2.1 การค้นหาตัวแทนชุมชนและภาคีเครือข่ายเข้าร่วมกระบวนการฟื้นฟู การค้นหาตัวแทนเยาวชนมอแกนจากการแนะนำของผู้นำชุมชน การพูดคุยกับกลุ่มเยาวชนเพื่อหาความเป็นไปได้ในการทำงานร่วมกัน โดยเยาวชนเหล่านี้เลือกทำกิจกรรมดนตรีด้วยความสมัครใจ ประกอบด้วยเยาวชนชาย 3 คน อาสาตีระฆังนา และเยาวชนหญิง 6 คน อาสาเป็นคนร้องเพลง สำหรับการค้นหาเครือข่ายเพื่อร่วมให้ข้อมูลและแนวทางในการฟื้นฟู อนุรักษ์ และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมดนตรีมอแกน ใช้หลักการ

ระดมความคิดจากเครือข่ายที่หลากหลายทั้งในระดับของข้อมูลที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม และระดับการขับเคลื่อนงานด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล ได้แก่ ตัวแทนครูจาก ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมอแกน ศูนย์การเรียนรู้นอกโรงเรียน ตัวแทนบริษัทอันดามันดีสคอปเวอร์ซิตีจำกัด กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลจากจากพื้นที่อื่น ๆ นักวิชาการท้องถิ่น และเครือข่ายวิชาการ

2.2. การกำหนดเป้าหมายการมีส่วนร่วมจากโจทย์วิจัย (from research objective) และการกำหนดบทบาทของผู้เข้าร่วมการดำเนินงาน เดิมผู้วิจัยมีโจทย์ในการวิจัยเป็นโครงสร้างคร่าว ๆ ไว้ และเมื่อได้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเริ่มกระบวนการ การกำหนดเป้าหมายและกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมในการวิจัยจึงเปลี่ยนไปเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ มีรายละเอียด ดังนี้

2.2.1 กลุ่มวิจัย ได้แก่ คณะวิจัย ทำหน้าที่ให้ข้อมูลของโครงการและชี้แจงเป้าหมายในการทำงานร่วมกับผู้เข้าร่วมโครงการ นักวิจัยทำหน้าที่แนะนำหนุนเสริมการทํากิจกรรมของเด็กและผู้เข้าร่วมโครงการในลักษณะของการช่วยเหลือ ช่วยคิดและเป็นพี่เลี้ยง (coaching) และการเสริมสร้างพลัง (empowerment) เพื่อให้เด็กและตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความสามารถในการเรียนรู้ มีความสามารถในการพัฒนาชุดความรู้ทางวัฒนธรรมดนตรี และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะทางวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มตน และมีความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเองได้

2.2.2 กลุ่มตัวแทนเยาวชนมอแกน ซึ่งถือเป็นผู้มีส่วนร่วมสำคัญที่ต้องสร้างให้มีลักษณะเป็นหุ้นส่วน (children's engagement) ของการฟื้นฟูและสืบทอดดนตรีมอแกนให้เกิดในชุมชน ดังนั้นระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จึงให้น้าหนักไปที่เยาวชนเพราะถือเป็นผู้รับประโยชน์โดยตรงและเป็นกำลังสำคัญในการฟื้นฟูวัฒนธรรมของกลุ่มในอนาคต กิจกรรมต่าง ๆ จึงดำเนินไปเพื่อให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การค้นหาเพื่อนที่จะมาเป็นกลุ่มตัวแทนทำงาน

ร่วมกับทีมวิจัย (find partners/form team/recruiting young Moken representatives) การวางแผนและเลือกทำกิจกรรม การเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟู และการสะท้อนและ ทบทวนการทำงานไปจนถึงกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลจากกระบวนการฟื้นฟูและ สืบทอดดนตรีมอแกนที่เกิดขึ้น

2.2.3 ตัวแทนมอแกนรุ่นกลาง มอแกนรุ่นใหญ่ และอาสาสมัคร ทำหน้าที่ หนุนเสริมนักวิจัย เนื่องจากการคัดเลือกอาสาสมัคร เลือกจากบุคคลที่มีความคุ้นเคยกับ ชุมชน และมีประสบการณ์การทำงานร่วมกับนักวิจัยมาก่อน โดยนักวิจัยได้คัดเลือกและ ให้คำแนะนำวิธีการทำงานร่วมกัน (selection and training of volunteers) ได้แก่ การตรวจสอบความรู้ การนัดหมายและติดตามเยาวชน การประเมินความสามารถของ เยาวชนและการปรับปรุงพัฒนาทักษะทางดนตรี รวมทั้งมีบทบาทในการกำกับติดตาม (monitoring) การทำกิจกรรมของเยาวชน และในส่วนของชาวมอแกนรุ่นกลางและมอ แกนรุ่นใหญ่จะทำหน้าที่คอยตรวจสอบข้อมูลวัฒนธรรมดนตรีร่วมกับนักวิจัยและมี บทบาทเป็นผู้ให้ข้อมูลในการพัฒนาชุดความรู้โดยถ่ายทอดวัฒนธรรมดนตรีให้กับ นักวิจัยและเยาวชนมอแกน

กลุ่มภาคีเครือข่าย หนุนเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งระหว่างดำเนินการวิจัย และหลังกระบวนการฟื้นฟูหนุนเสริมการทำงานของนักวิจัย เยาวชน และชุมชน มีบทบาทต่อยอดกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการขยายพื้นที่ทาง วัฒนธรรมให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ 1) การสื่อสารชุดความรู้วัฒนธรรมดนตรีของ ชาวมอแกนไปยังเครือข่ายวิชาการ เช่น การแลกเปลี่ยนประเด็นการทำงานด้านการ ฟื้นฟูวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตจากการถอดบทเรียนการทำงานของโครงการ การให้ ความรู้ทางวัฒนธรรมดนตรีกับนักศึกษาหลักสูตรการท่องเที่ยว 2) การหาแนวทาง พัฒนาศักยภาพชุมชนและให้ชุมชนจัดการท่องเที่ยวเองจากรากฐานทางวัฒนธรรม (ดำเนินการอยู่แล้วในส่วนของชุมชนกับกลุ่มบริษัทอานันท์ดิสคอปเวอร์สจำกัดทั้งนี้ ผลผลิตจากโครงการได้นำเสนอการแสดงวัฒนธรรมดนตรีต่อนักท่องเที่ยวในการดำเนินงาน ท่องเที่ยวลักษณะการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือ CBT - Community-Based Tourism

3) การบูรณาการชุดความรู้ของชุมชนสู่หลักสูตรสำหรับชนกลุ่มน้อยของรัฐ (อยู่ระหว่างหารือเพื่อดำเนินการในระยะต่อไป)

2.3 การศึกษาผลสะท้อนกลับและการทบทวนหลังปฏิบัติงาน (After Action Review: AAR) ในระยะ 1 ปีที่ผ่านมาจากการประเมินด้วยวิธีการถอดบทเรียนโครงการและระดมความคิดเห็น สรุปได้ว่า การดำเนินงานอยู่ในระยะการเริ่มต้นของการฟื้นฟูวัฒนธรรม และในโครงการระยะต่อไปควรพัฒนาเพื่อให้อยู่ในระดับการหนุนเสริมการฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง เช่น การขับเคลื่อนการอนุรักษ์อย่างเป็นรูปธรรม การต่อยอดสร้างสรรค์วัฒนธรรม อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมคนตริอย่างยั่งยืนได้ในอนาคต

2.4 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลจากกระบวนการฟื้นฟูและสืบทอดดนตรีมอแกน (sharing finding) กับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลกลุ่มอื่น ๆ พบว่า ปัญหาด้านวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงของชาวเลอุรักลาโว้ยกับกลุ่มมอแกนซึ่งมีความคล้ายคลึงกัน พบข้อมูลว่าวัฒนธรรมดนตรีอยู่ในภาวะใกล้การสูญหายเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม ชาวเลในแต่ละพื้นที่มีวิธีการแก้ปัญหาทางด้านวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงแตกต่างกันไปตามบริบทเงื่อนไขของแต่ละพื้นที่ ดังนี้

2.4.1 ชาวเลกลุ่มอุรักลาโว้ย เกาะลันตา มีการฟื้นฟูภาษาเป็นพื้นฐาน โดยให้ครูการศึกษาออกโรงเรียนเป็นผู้ดูแลกิจกรรมการฟื้นฟูดนตรีและการแสดงแต่ยังขาดเรื่องการฟื้นฟูเครื่องดนตรี

2.4.2 ชาวเลกลุ่มอุรักลาโว้ย บ้านแหลมตึกแก จังหวัดภูเก็ต มีการฟื้นฟูการร้องและเต้นรอนเง็งอุรักลาโว้ย โดยมีนางจั่ว ประโม่งกิง ศิลปินพื้นบ้านที่ได้รับรางวัลนักอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น สาขาดนตรีและนาฏศิลป์ ประจำปี พ.ศ. 2535 เป็นหลักในการดำเนินการถ่ายทอด แต่กลุ่มยังขาดเรื่องการฟื้นฟูเครื่องดนตรีเช่นเดียวกับมอแกนที่เกาะสุรินทร์

2.4.3 ชาวเลกลุ่มอุรักลาโว้ย หาดราไวย์ จังหวัดภูเก็ต มีอาสาสมัครซึ่งเป็นบุคคลภายนอก อาจารย์อภิรักษ์ ไทวรรณเกษม เข้ามาช่วยเรื่องกระบวนการฟื้นฟู

โดยใช้วัฒนธรรมดนตรีที่มีความใกล้เคียงกันเป็นสิ่งดึงดูดให้เยาวชนเข้ามาร่วมเล่นดนตรี
อย่างไรก็ตามในกลุ่มนี้ยังขาดการฟื้นฟูเครื่องดนตรีเช่นกัน

ทั้งนี้ คำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการด้านวัฒนธรรม เสนอให้มีการ
แก้ปัญหาจากภายในกลุ่มวัฒนธรรมด้วยความเป็นธรรมชาติ เช่น พยายามให้ดนตรี
กลับมาอยู่ในชีวิตประจำวันของชุมชน การเปิดพื้นที่ให้เกิดความคิดสร้างสรรค์โดยการ
พัฒนาวัฒนธรรมดั้งเดิมต่อยอดสู่รูปแบบใหม่ ๆ เพื่อการนำเสนอวัฒนธรรมอย่างสมดุล
กับค่านิยมวัฒนธรรม รวมทั้งการนำเข้าสู่ระบบการศึกษาและทำให้เกิดคุณค่าอัน
นำไปสู่การเพิ่มมูลค่าเพื่อความยั่งยืน

อภิปรายผล

ประเด็นในการอภิปรายผลการดำเนินงานโครงการ ผู้วิจัยนำเสนอการ
อภิปรายตามผลการดำเนินงานวิจัย อันเป็นข้อค้นพบและการอธิบายเกี่ยวกับ
กระบวนการทำงานที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการทั้งที่บรรลุวัตถุประสงค์และไม่
บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการในบางประการจากข้อจำกัดในการปฏิบัติงานจริง
ซึ่งนำเสนอผ่านประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

การรวบรวมข้อมูลชุดวัฒนธรรมดนตรีมอแกนเพื่อการฟื้นฟู

จากสถานการณ์ดนตรีมอแกนที่ในปัจจุบันมีการร้องเล่นได้เฉพาะในกลุ่มผู้ใหญ่
และไม่มี การสืบทอดในกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ ลักษณะของเพลงมอแกนเป็นเพลงร้อง
ที่สามารถคิดเนื้อร้องใหม่ได้ตามจินตนาการ หรือบางเพลงอาจมีการจำต่อ ๆ กันมาและ
สอดแทรกด้วยจินตนาการของตนเองในการร้องหรือการแสดงแต่ละครั้ง ซึ่งเป็น
อุปสรรคในการรื้อฟื้น จดจำ และการถ่ายทอดหรือการส่งต่อเพลงให้คนรุ่นหลัง ไม่เพียง
เท่านั้นยังมีข้อจำกัดทางด้านภาษามอแกน ข้อจำกัดทางสภาพแวดล้อมใหม่ วิถีชีวิตใหม่
ของเยาวชนที่ไม่เหมือนคนรุ่นเก่า ภาษาหรือคำศัพท์บางคำเยาวชนรุ่นใหม่ไม่เข้าใจ
อย่างไรก็ตามมอแกนรุ่นใหม่มีความสามารถเขียนและอ่านภาษาไทยได้ซึ่งแตกต่างจาก
มอแกนรุ่นเก่า ความสามารถนี้จึงเป็นโอกาสในการฟื้นฟูอย่างหนึ่งที่สามารถใช้

ภาษาไทยช่วยบันทึกคำร้องจากคนรุ่นเก่าได้ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีในการบันทึกเสียงเข้ามาเป็นตัวช่วยในการทำงานเพื่อความเข้าใจร่วมกันทั้งคนในและคนนอกวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม การบันทึกในส่วนของบทเพลงและการถ่ายทำวีดิทัศน์การเล่นเครื่องดนตรีและการเต้นรำ คณะผู้วิจัยนำมาบันทึกโน้ต (transcription) ในส่วนของการบันทึกคำร้อง เนื่องจากมอแกนไม่มีภาษาเขียน จึงใช้ตัวอักษรไทยในการถ่ายเสียงและบันทึก ทำให้พบว่า การรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลในลักษณะดังกล่าว มีประโยชน์ในการเป็นเครื่องมือช่วยจำและเป็นสื่อกลางในการดำเนินกิจกรรมการฝึกซ้อมและการฝึกหัดดนตรีระหว่างนักวิจัยและเยาวชนมอแกนเท่านั้นแต่ ไม่สามารถเก็บเป็นหลักฐานที่แน่ชัดสำหรับการเป็นข้อมูลวัฒนธรรมดนตรีได้ในส่วนของเนื้อเพลง เนื่องจากการบันทึกคำร้องเยาวชนมอแกนจดบันทึกจากความทรงจำและความเข้าใจด้านภาษาทั้งภาษามอแกนและภาษาไทยซึ่งมีข้อจำกัดมาก จึงมีความคลาดเคลื่อนทั้งวรรณยุกต์และตัวอักษร เมื่อถอดคำแล้วไม่ตรงกับที่นักวิจัยถอดคำหรือแปลงเสียงจากภาษามอแกนเป็นภาษาไทย และในส่วนของการโน้ตเพลงที่ได้จากโครงการเหมาะสมกับการเรียนรู้และการตีความในฐานะนักมานุษยวิทยาที่ถือเป็นของคนนอกวัฒนธรรม (etic/outsider) เพื่อการศึกษาเชิงวิชาการเท่านั้น

จากประเด็นดังกล่าว การจัดเก็บเสียงโดยการจัดทำไฟล์เสียงจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในกระบวนการรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมดนตรีและการจัดทำฐานข้อมูลในอนาคตเพื่อให้เห็นการเปลี่ยนผ่านบทเพลงที่เป็นเสียงจริงของแต่ละรุ่นของมอแกนด้วย รวมทั้งความหลากหลายที่เกิดขึ้นกับการดนตรี

ในเชิงกระบวนการถ่ายทอด การต่อเพลงระหว่างกันในชุมชนที่มีข้อจำกัดของการถ่ายทอดจากรุ่นผู้ใหญ่สู่รุ่นเยาวชน การมีไฟล์เสียงสามารถนำมาเปิดฟังในเครื่องเล่นเพลงหรือโทรศัพท์มือถือได้ เพราะในปัจจุบันเยาวชนมอแกนจะมีโทรศัพท์ใช้ทุกคน ซึ่งถือเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่สุดเพราะการต่อเพลงแบบตัวต่อตัวไม่สามารถทำได้โดยง่าย การบันทึกเสียงในปัจจุบันเพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรมดั้งเดิม

ด้วยตัวเองในอนาคตสำหรับเยาวชนมอแกนจึงเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดในสถานการณ์ปัจจุบัน

การพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรี เพื่อการทักษะดนตรี การสร้างความตระหนักในความภูมิใจและการเห็นคุณค่าในกลุ่มวัฒนธรรมของตน เป็นความท้าทายในการทำงานฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์

การสร้าง ความตระหนักในความภูมิใจและการเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมของตนเองเป็นเรื่องแรก ๆ และมีความสำคัญมากในงานฟื้นฟูวัฒนธรรม ดังนั้น การออกแบบการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูวัฒนธรรมสำหรับเยาวชนคนรุ่นใหม่ควรให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นหลัก ในกรณีงานวิจัยครั้งนี้ จะเห็นได้ว่า บริบทแวดล้อมของชุมชนมอแกนในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ทำให้เยาวชนมอแกนต้องปะทะสังสรรค์กับคนนอกอย่างสม่ำเสมอและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความสูญเสียตัวตนและอัตลักษณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่เปลี่ยนไปจากคนรุ่นเดิม อันเนื่องมาจากวิถีการใช้ชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนไป ซึ่งเป็นสภาวะการณ์ที่น่าเป็นห่วงและส่งผลกระทบต่อความต้องการในการสืบสานวัฒนธรรมอย่างมีนัย

ดังนั้น นักวิจัยต้องทำหน้าที่ช่วยเหลือให้เกิดกระบวนการทบทวนตัวตน การชี้ให้เห็นความสำคัญของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่ม โดยสร้างความตระหนักที่ว่า “การรักษามรดกทางวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้นั้นหมายถึงการรักษารากเหง้า ความหมายทางอัตลักษณ์ และความสำคัญของกลุ่มของตน” เมื่ออัตลักษณ์และวัฒนธรรมของกลุ่มดำรงอยู่จะมีประโยชน์อย่างไรต่อการรับรองของการ มีอยู่ของกลุ่มตนและชุมชน ซึ่งควรดำเนินการสร้างความตระหนักสอดแทรกไปในทุก ๆ กิจกรรม ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสุดกระบวนการ อันจะหมายถึงความยั่งยืนในการริเริ่มดำเนินการฟื้นฟูได้ ด้วยตัวเองในอนาคต (Initiating action) การวิจัยในครั้งนี้เยาวชนเริ่มรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของฟื้นฟูวัฒนธรรมของตนแล้ว ดังนั้นการสร้าง ความตระหนักในความภูมิใจและการเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมของตนเอง อาจนำไปสู่ระดับการเป็นผู้นำและสามารถดำเนินการได้เองในอนาคต อีกทั้งด้วยพื้นฐานการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังมี

ความสัมพันธ์แบบเครือญาติได้เป็นแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวเลเป็นไปอย่างไม่รวดเร็วนัก (Srisuksai, 2002) สิ่งเหล่านี้น่าจะเป็นสิ่งที่ยึดโยงคนรุ่นปู่ย่าตายาย พ่อแม่ และเยาวชนเข้าไว้ด้วยกันเพื่อร่วมรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มเอาไว้ได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการดำเนินงานสู่การปฏิบัติ

1. เสนอให้มีการถอดบทเรียนงานวิจัยที่ดำเนินการในลักษณะการฟื้นฟูอนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของเยาวชนและชุมชน เพื่อเป็นตัวอย่างการทำงานในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ และพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป โดยเฉพาะในพื้นที่วิกฤตใกล้สูญหายทางวัฒนธรรม รวมทั้งการศึกษารวบรวมผลงานวิจัยในลักษณะนี้ทั้งในและต่างประเทศเพื่อสังเคราะห์ตัวแบบการจัดการ (intervention) ในการทำงานอันจะเป็นประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานในลักษณะนี้ในอนาคตได้สะดวกและมีแนวทางการทำงานที่ชัดเจนขึ้นในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในอนาคต

2. เสนอให้มีการฟื้นฟูการบรรเลงเครื่องดนตรีเก่าตั้งอย่างจริงจัง ให้ขามอแกนสามารถเล่นเครื่องดนตรีของตนเอง และนำเสนอให้คนนอกวัฒนธรรมได้ยินเสียงเครื่องดนตรีของขามอแกน ซึ่งจะเป็นการสร้างคุณค่าให้กับวัฒนธรรมดนตรีมอแกนได้อย่างเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมดนตรีของขามอแกนอย่างยั่งยืน

1. เสนอให้มีการนำชุดความรู้วัฒนธรรมดนตรีเชื่อมต่อกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาว มอแกนอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพังงา และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา

2. เสนอให้มีการต่อยอดการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ และการได้รับการหนุนเสริมจากเครือข่ายในการเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมของกลุ่มมอแกนต่อคนกลุ่มต่าง ๆ

เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน และมอแกนเองก็จะได้เห็นคุณค่าของการมีอยู่ในวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของกลุ่มตน เช่น การสนับสนุนการแสดงในสถานที่ต่าง ๆ กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนต่างกลุ่ม ต่างชาติพันธุ์ ต่างวัฒนธรรม เป็นต้น การสนับสนุนพื้นที่และกิจกรรมทางจิตวิญญาณ พิธีกรรมประจำปีของกลุ่มมอแกน เป็นต้น

3. เสนอให้มีการหาแนวทางการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมให้มีความเข้มแข็งทางคุณค่าและนำไปสู่มูลค่าได้ในอนาคต โดยการเชื่อมต่อความรู้ ความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กับภาคส่วนต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานวิจัยต่อไป

1. เสนอให้มีการศึกษาวิจัยและรวบรวมองค์ความรู้ “พลวัตของกลุ่มชาติพันธุ์ พลวัตของวัฒนธรรมดนตรี” ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและการรับรู้เพื่อสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมทั้งคนในและคนนอกวัฒนธรรม เนื่องจากปัจจุบัน “วัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมดั้งเดิม” มีการเปลี่ยนแปลง บิดเบี้ยวไปมาก ควรมีการศึกษาในมุมมอง เช่น กระบวนการโลกาภิวัตน์ (globalization) วัฒนธรรมลูกผสม (cultural hybridization) และวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) ให้กว้างขวางเพื่อแยกให้เห็นของใหม่ของเก่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) หรือการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (assimilation) เป็นต้น เพื่อการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและไม่เข้าใจผิดว่าวัฒนธรรมที่เห็นและเป็นอยู่ในปัจจุบันของบางกลุ่มเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมแต่คือการพลวัตของวัฒนธรรม เช่น กรณีหน่วยงานของรัฐใช้วัฒนธรรมดนตรีและการแสดงบางกลุ่มเป็นตัวแทนวัฒนธรรมชุมชนและกล่าวอ้างว่าเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มหรือชุมชนนั้น ๆ เป็นต้น

2. เสนอให้มีการขยายผลจากโครงการในลักษณะการพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ โดยนำชุดความรู้ทางวัฒนธรรมดนตรีพัฒนาไปสู่การใช้เนื้อหา (content) หรือการปฏิบัติ เช่น การพัฒนาเรื่องปฏิบัติการทางดนตรีกำลังพัฒนา/ต่อยอดผลจากโครงการไปสู่การแสดงดนตรีและการเต้นรำและนำไปเป็นกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (cultural tourism development

strategies) และการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการ (community-based Tourism) หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าภาพการจัดการท่องเที่ยว (host management)

References

- Arunothai, N., Na Pomphet, P., Thaewchaturat Father, A., and Banthaothuk, C. (2006). *Way of life of the Moken*. Bangkok: Andaman pilot project, Social Research Institute, Chulalongkorn University. [in Thai]
- Craft, G. (2007). *Participatory Action Research: Involving "All the Players" in Evaluation and Change*. Retrieved January 28, 2019, from <http://www.grantcraft.org/guides/participatory-action-research>.
- Hart, R. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*, *Innocenti Essays No. 4*, Florence: UNICEF.
- Srisuksai, Y. (2002). Socio-economic and cultural changes: A case study of Sanga- Ou Sea Gypsies at Ko Lanta, Krabi Province. Thesis: Chulalongkorn University. [in Thai]
- Tansupol, A. (2016). Cultural ecology: The Key to sustainable development. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 12(1), 211.
- Tepthai, K. and Yama-chiaw, W. (1985). Chow-lea. *Rusamilae Journal*, 8 (2), 54-63. [in Thai]
- Ungpho, R. (2015). *Sea Gypsies Ceremony Music in Andaman Coast of Upper Southern Thailand*. Bangkok: The Thailand Research Fund.
- Ungpho, R. and Chandrausu, N. (2018, July 23-24). Lost in spirituality: Participatory methods for engaging local children in the revival of Sea Gypsy Song. In Sumittra Suraratdecha (Chair), *Third International Conference on Documentary Linguistics- Asian*

Perspectives. Organized by Research Institute for Languages and Cultures of Asia (RILCA).

Ungpho, R. and Chandransu, N. (2019). *Moken and the revival: Music learning management for sustainable preservation of the community's cultural heritage*. Bangkok: The Thailand Research Fund.
[in Thai]

Wilcox, D. (1999). *A to Z of Participation*. Joseph Rowntree Foundation.